

N:o 46.

Ank. till Riksd. Kansli den 17 April 1885, kl. 2 e. m.

*Lag-Utskottets Utlåtande, i anledning af väckt motion angående ny
författning för svenska evangelisk-lutherska statskyrkan.*

Det åligger Lag-Utskottet, på grund af remiss från Andra Kammaren, att yttra sig öfver en af Herr *Sigfrid Wieselgren* afgifven motion, N:o 7, hvari motionären föreslår, »att Riksdagen må i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ny, på basis af det förenade konsistorial- och synodal-systemet hvilande författning för svenska evangelisk-lutherska statskyrkan».

De skäl, motionären anför för sin motion, äro hufvudsakligen följande:

Redan länge hade svenska statskyrkans ställning varit allt annat än tillfredsställande. — Man hade vanligen sökt anledningarne härtill i det inre förfall, den andliga liknöjdhet eller död, som inom henne skulle vara rådande. Men om än hvad sålunda henne förebitats å somliga orter och i fråga om vissa hennes medlemmar kunde vara sanning, vore det deremot oberättigadt, om man åsåge henne i hennes helhet. Kraftig tro, varm nitälskan, uppoffrande kärlek och frimodig bekännelse inom så väl läroståndet som de särskilda församlingarne bure henne, om än icke i lika grad öfver allt i landet, vittne, att hennes andliga lifskraft visserligen ännu icke vore utsinad eller förtärd. — Men hon lede deremot i annat afseende af en brist, som säkerligen icke mindre än de så ofta omordade inre skadorna hotade hennes bestånd. — Hon lede brist på *organisation*. — Det borgerliga samhället hade i detta afseende följt med sin tid. Dennas lösen vore sjelfverksamhet, sjelfstyrelse. Utvecklingen inom folket hade fortskridit så långt, att till och med dess djupare lager kände sig sjelfmedvetna och myndiga; embetsstyrelsens förmynder-

skap hade allt mera begränsats, och i dess ställe hade skapats en mångfald af representativa organ, genom hvilka samhället öppnade väg för och tillgodogjorde sig sine enskilde medborgares förmåga och verksamhetsbegär. — — — Hvad än man kunde hafva att anmärka mot särskilda verksamhetsyttringar af den ena eller andra delen inom denna organisation, måste man dock erkänna, att sjelfva organisationen i och för sig vore af den största betydelse, såsom otvifvelaktigt ökande samhällets inre styrka och kraftigt främjande dess utveckling. — Om man vände blicken till det kyrkliga samhället — hvilka motsvarigheter i organisativt hänseende mötte väl der? — Församlingarne egde sina kyrkoråd och kyrkostämmor; stiftet sina prestmöten, återkommande minst hvart sjette år; hela det kyrkliga samhället sitt hvart femte år en månad samlade kyrkomöte, bestående af 60 ledamöter, minst 30 präster och högst 30 lekmän, de senare valde af elektorer från rikets alla församlingar. Detta vore allt. — Men det vore icke, kunde icke vara nog i en sådan tid som vår, då i all synnerhet på det religiösa området sjelfverksamhets-, sjelfstyrelsebegäret öfver allt och så kraftigt gjorde sig gällande. Funne icke detta begär lagliga former, i och genom hvilka det kunde verka, bildade det sig snart former efter eget behag, och inom kort bekämpade det med dessa det samhälle, hvars föråldrade byggnad stält sig hindrande i vägen för det framflyttande individuella lifvet. — Vi kunde icke dölja det för oss: svenska kyrkan, fattad såsom organism, vore bunden vid former af en urvuxen och föråldrad modell. — Styrelseformen för svenska lutherska kyrkan från hennes uppkomst och tills i dag sammanfölla i det närmaste med det så kallade *konsistorialsystemet*. Dettas enkla grunddrag visade oss konungen såsom summus episcopus, med superintendenter eller biskopar och konsistorier såsom förvaltningsorgan, styra kyrkan, hvilken territoriellt sammanfölla med riket. Men just på grund af denna form för kyrkostyrelsen i vårt land hade åt svenska kyrkan blifvit förvarad ett slags synodal delaktighet i styrelsen. Ty det hade icke kunnat fela, att ju icke konungen ganska ofta skulle känna sig i behof af uttalanden i kyrkliga frågor från en mera allmänt representativ auktoritet; och då rikets presterskap, en icke blott kyrkans utan äfven statens embetsmannacorps, hade egt tillträde till det borgerliga samhällets representation, hade det legat så mycket närmare till hands för honom att i antydda fall inhemta yttranden af detta ständs representanter, som begreppen kyrka och presterskap ännu då i allmänna uppfattningen väl oftast sammanfallit. Presteståndet hade på detta sätt kommit i tillfälle att fungera icke ensamt såsom ett riksstånd i statsrättsligt, utan jemväl såsom »*Clerus Comitialis*» i kyrkligt afseende; och det kunde sväriligen nekas, att denna

dess synodala verksamhet varit för svenska kyrkan af ganska stor betydelse. — Med representationsreformen år 1866 hade detta förhållande upphört. I stället för af ett hvar tredje år för 10 till 12 månader eller än längre sammanträdande prestestånd representerades dädanefter det synodala elementet i svenska kyrkostyrelsen af det hvar femte år för en månads tid sammanträdande allmänna kyrkomötet. — Icke såsom en af blott politiska förhållanden motiverad tillfällighet kunde anordnandet af sagda kyrkomötesinstitution betraktas. Öfver allt i de många särskilda stater, der styrelsen öfver den evangeliska kyrkan utöfvades af landsherren med konsistorier såsom förvaltningsorgan, hade förr eller senare synodalförfattningar i större eller mindre mån förenats med konsistorialsystemet.

Motionären redogör härefter för synodalsystemets utveckling i Tyskland och Österrike samt särskildt för hufvudsakliga innehållet af de *preussiska* synodalförfattningarna.

Motionären ber att få på det kraftigaste betona såsom äfven hans öfvertygelse, att ingen organisation, inga, om ock de allra bästa former vore i stånd att skapa lif. Men der lifvet funnes, der vore han viss, att en god organisation, att ändamålsenliga former egde den allra största betydelse i fråga om sagda lifs upprätthållande, stärkande och utveckling. — Med denna öfvertygelse vore det som motionären ginge att föreslå upprättandet af en likartad organisation för vår svenska kyrka som den för den tyska evangelisk-lutherska gällande. — Då han använde ordet *likartad*, sade han dermed, att han icke önskade en blott kopia, en enkel öfverflyttning till svensk botten af den tyska kyrkoförfattningen. Han önskade tvärtom, att den endast i tillämpliga delar måtte tjena oss till föredöme, och att vi i främsta rummet tillsäge, att vid fullföljandet af vår kyrkliga organisation arbetet måtte varda icke en nybyggnad, utan en tillbyggnad, icke en påklistring, utan en utveckling. — Öfverensstämmelsen mellan svensk- och tysk-evangelisk-lutherska kyrkans yttre struktur vore i ögonen fallande. Grunden vore, öfver hufvud taget, densamma för båda: en mängd småförsamlingar, anordnade till pastorat, hvar med sin kyrkoherde och honom biträdande prester, hvar församling med sitt kyrkoråd och sin kyrkostämma eller församlingsrepresentation. I den tyska kyrkan mötte sedan diocesen, kretsen, provinsen; i den mindre folkrika svenska kyrkan: kontraktet och stiftet. Provinserna i den ena liksom stiftet i den andra bildade tillsammans lands- eller folkkyrkan. — Att i nödig mån utvidga det synodala elementet inom de särskilda lokal-församlingarna i svenska kyrkan vore en jemförelsevis lätt sak. Det skedde genom att vidga kyrkorådets befogenhet i öfverensstämmelse

med hvad som redan skett i den tyska församlingsordningen; det skedde genom att samla och ordna församlingens kyrkligt intresserade krafter i en representation, som kände både sin pligt och sitt ansvar. Den senare vägen vore icke alldeles okänd för den svenska kyrkolagstiftningen, sedan för Göteborgs stads territoriella församlingar Kongl. Maj:t den 5 Maj 1882 utfärdat författningen om kyrkofullmäktige och kyrkonämnd. — Att inom kontraktet införa någon synodal organisation vore kanske icke af behovet påkalladt. Deremot kunde icke nekas, att en sådan väl skulle vara på sin plats för något visst antal kontrakt, förändrade till *krets*. De flesta af våra stift utgjordes af från 12 ända till 27 kontrakt och inbegrepe ofta inom sig olika landskap med en befolkning, som på grund af skiftande förhållanden, så fort landskapsgränsen vore öfverskriden, kunde vara för grannbefolkningen ganska främmande. Stiftsenheten hade icke sammanfört dem. Kontraktets fördelning i vissa grupper, vissa kretsar, hvilka tillsammans utgjorde basis för *kretssynoden*, till hvilken församlingarnas prester och valda ombud under äldste kontraktsprostens præsidium hvarje år församlade sig för att, inom gränserna af dem tillmätt kompetens, i sina kyrkliga angelägenheter rådslå och besluta, skulle helt säkert åstadkomma en för den inre sammanslutningen och det kyrkliga intresset ganska fördelaktig verkan. — Nästa led i den kyrkliga organisationen vore *stiftssynoden*. Vår kyrkolagstiftning erbjöde redan en anknytningspunkt för denna i prestmötet. Uppkommet ur de förhör, till hvilka biskoparne redan tidigt hade kallat sina prester för »öfning och pröfning» af deras teologiska insigter, hade det ännu i dag bibehållit sin företrädesvis teoretiska pregel och hade för det kyrkliga lifvet redan mist den betydelse, det i socialt afseende presterna emellan möjligen ännu bevarade. En helt annan och viktigare ställning skulle det deremot erhålla, ombildadt till stiftsynod. Bestående af ledamöter, hvilka för viss tid valts till lika antal af kretssynodens presterliga och lekmanamedlemmar samt möjligen till någon del af de större församlingarna, med konungen förbehållen rätt att utse något mindre antal, der han så aktade nödigt, med lagtima sammanträden hvar tredje år under ordförandeskap af biskopen eller hans ställföreträdare, med stadgadt område för sin befogenhet och med lagfäst förhållande till så väl kretssynoderna och de särskilda församlingarna som de kyrkliga och civila embetsmyndigheterna inom provinsen, komme stiftssynoden hvarken att sakna föremål för sin verksamhet eller behöfva frukta, att denna skulle varda utan betydelse för det kyrkliga utvecklingsarbetet. — Det vore icke motionärens mening att ingå i någon framställning af organisationsfrågans detaljer. Han nöjde

sig med blotta antydningar om huru han tänkte sig uppgiftens hufvuddrag, och hänvisade i fråga om de öfriga till hvad han anfört ur den tysk-evangeliska kyrkolagstiftningen. Dermed vore en hvar satt i stånd att med ledning af likartade förhållanden sjelf för sig uppgöra, på hvad sätt han ansåge våra behof och tillgångar bäst motsvaras af den ena eller andra anordningen, och i hvad mån dessa därför borde hos oss komma till användning. — Men i ett par afseenden ansåge han sig dock böra uttala en bestämd mening. — Han ansåge nemligen, att stiftssynoderna borde blifva valkollegier ej mindre der det gälde att välja de kyrkomötets ledamöter, som icke vore sjelfskrifne och icke valdes af universitetens teologiska fakulteter, än äfven vid biskopsval. — Det otillfredsställande i sättet för kyrkomöteselektorernes utseende vore nog allmänt erkänt för att icke behöfva bevisas. Genom att åt stiftssynoderna uppdraga rätten att välja kyrkomötets förberörde medlemmar skulle säkerheten för valens halt i hög grad ökas, och derjemte ock den synnerligen beaktansvärda fördelen vinnas, att genom en sådan anordning kyrkomötet komme att stå i ett fullt genomfördt sammanhang med den öfriga kyrkliga synodalorganismen, hvars högsta led den således komme att utgöra. — Hvad åter biskopsvalen beträffade, så hade dessa val, i hvilka äfven lekmännen från början deltagit, allt sedan medlet af 1200-talet blifvit allt mera uteslutande kleresiet förbehållna, samt på grund häraf den uppfattningen också blifvit allt starkare, allt allmännare, att biskopen endast vore att betrakta såsom chef för stiftspresterskapet. Att denna uppfattning vore en *missuppfattning*, vore väl sant; men med bibehållande af nuvarande valordning häfdes den säkerligen icke. För att frigöra våra mera framstående, vid val till sagda befattningar ifrågakommande prester från det tryck, ett »skrå-val» svårligen underlåte att utöfva på deras åskådning och verksamhet, samt derigenom ock ställa dem i rätt förhållande till församlingarna, vore nödvändigt att åt dessa senare å nyo bereda rätt till deltagande i biskopsvalen. Till och med Kyrkomötet hade (1868) uttalat sig i denna riktning. Att dock intet för målets vinnande åtgjorts, torde hafva berott på svårigheterna för anordnandet af församlingarnas deltagande i sagda val; men dessa svårigheter vore med inrättandet af ifrågavarande stiftssynoder undanröjda. — Utan tvifvel skulle man möta motionärens förslag särskildt med den invändningen, att det väl till föga tjenade utföra den ifrågasatta organisationen af svenska statskyrkan, efter som hon i alla händelser vore dömd att falla. Motionären svarade härtill, att, om så skulle vara, om svenska statskyrkan redan lefvat ut sin tid, så vore den föreslagna organisationen desto nödvändigare. Ty om ock svenska statskyrkan kunde fin-

nas oförenlig med nu rådande tidsuppfattning, så vore dermed ingenting annat sagdt, än att den svenska evangelisk-lutherska kyrkan behöfde en ny form för sin tillvaro, och denna form kunde icke gerna med anslutning till historiskt gifna förhållanden varda någon annan än en med tillämpning af både konsistorial- och synodalsystemet uppgjord författning af här antydda hufvuddrag. Men öfvergången från en evangelisk-luthersk statskyrka till en af staten doterad evangelisk-luthersk folkkyrka blefve säkerligen mindre brydsam, mindre äfventyrlig, om den förra kunde åt den senare erbjuda en redan befintlig organisation, hvars lämpande för de nya förhållandena utan större svårigheter kunde verkställas.

Det synes Utskottet, som motionären mera lemnat ett i stora konturdrag, men ock derföre i något obestämda former tecknad utkast till en ny, på förening af konsistorial- och synodalsystemet byggd organisation af den svenska evangelisk-lutherska kyrkan, än ett förslag, egnadt att läggas till grund för en Riksdagens skrifvelse till Konungen i ämnet.

En dylik skrifvelse i en så stor, omfattande och svårlöst organisationsfråga, som en ongestaltning af hela kyrkoföfatningen ju måste innebära, borde emellertid, enligt Utskottets tanke, derest densamma skulle för frågans lösning ega någon verklig betydelse, innefatta en framställning af bestämda, ej för allmänt angifna hufvudgrunder, på hvilka omorganisationen borde enligt Riksdagens mening byggas. I sådant hänseende innebär motionärens skrifvelseförslag allenast, att den nya kyrkoföfatningen skulle »hvila på basis af det förenade konsistorial- och synodalsystemet». Motionären har visserligen uti motiveringen för sin del något närmare utfört, huru han tänkt sig den nya organisationens hufvuddrag, men planen torde vara allt för stor och omfattande för att Riksdagen, innan Kongl. Maj:t ännu till slutlig pröfning företagit de af den för revision af 1686 års kyrkolag i nåder förordnade komité under den 2 Oktober 1873 afgifna förslag till kyrkolag och kyrkostadgar, lämpligen skulle kunna inlåta sig i pröfning af samma plan.

De nödiga förändringarna i den svenska kyrkans organisation hafva, enligt hvad erfarenheten hittills gifvit vid handen, lättast låtit sig genomföras, när man icke tagit före allt för mycket på en gång; och vid dessa partiella, men derföre dock ofta mycket genomgripande förändringar — Utskottet erinrar särskildt om den nya lagen angående tillsättning af presterliga tjenster — har nämnda komitébetänkande, om det ock icke ens i hufvudgrunderna alltid följts, dock tjenat till en välkommen öfversigts- och utgångspunkt.

Det är på den sålunda redan med framgång beträdda väg, som Utskottet för sin del finner, att arbetet å de nödiga organisativa förändringarne i den svenska kyrkoförfattningen bör fullföljas, och såsom ett bland de främsta föremålen för detta arbete torde kunna uppställas omorganisationen af domkapitlen, af hvilken frågas lösning åtskilliga andra för kyrkan och dess författning viktiga frågor torde vara beroende.

Med anledning af det nu anförda får Utskottet, under allt behjertande af det i mycket tilltalande, som innebäres uti motionen, hemställa,

att motionen icke må föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 17 April 1885.

På Lag-Utskottets vägnar:

AXEL BERGSTRÖM.

Herrar *Widmark*, *Stråle*, *Hasselrot* och *Berglöf* hafva begärt få här antecknadt, att de ej deltagit i ärendets behandling inom Utskottet.
